

Łukasz PIONTEK

Śląski Oddział Straży Granicznej – PSG Katowice Pyrzowice/

Silesian Border Guard Unit – PSG Katowice Pyrzowice

Grupa do Spraw Cudzoziemców

lukaszpiontek1990@gmail.com

ZAPOBIEGANIE I ZWALCZANIE HANDLU LUDŹMI PRZEZ POLICJĘ I STRAŻ GRANICZNĄ NA TERYTORIUM RP

ABSTRAKT: Artykuł ma na celu ukazanie zagadnień związanych z zapobieganiem i zwalczaniem handlu ludźmi. Naukowej refleksji poddaje się dwie formacje: Straż Graniczną oraz Policję, które poprzez swoje ustawowe zadania, samodzielnie oraz współpracując z innymi podmiotami, stoją na straży bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Handel ludźmi jest problemem na skalę światową, który obejmuje również Polskę. Niniejszy artykuł składa się z kilku części: ujęcia definicyjnego przestępstwa handlu ludźmi, unormowanego w polskim prawie karnym, form handlu ludźmi, które występują na terytorium Polski, wymienionych zadań i kompetencji Policji i Straży Granicznej w zapobieganiu i przeciwdziałaniu handlowi ludźmi oraz ujęcia statystycznego z tych dwóch formacji dotyczącego przestępstwa handlu ludźmi. Artykuł, poprzez podjętą próbę analizy przedstawionych zagadnień, stanowi próbę realizacji celu postawionego przez autora.

SŁOWA KLUCZOWE: Straż Graniczna, Policja, handel ludźmi

PREVENTION AND FIGHT AGAINST HUMAN TRAFFICKING CARRIED OUT BY THE POLICE AND THE BORDER GUARD ON THE TERRITORY OF THE POLAND

ABSTRACT: The article aims to show issues related to the prevention and combating of human trafficking. Two formations are subjected to scientific reflection: the Border Guard and the Police, which, through their statutory tasks, independently and in cooperation with other entities, stand on the guard over the security of the Republic of Poland. Human trafficking is a global problem that also includes Poland. This article consists of several parts: definition of a crime of human trafficking, regulated in Polish criminal law, forms of human trafficking that occur on the territory of Poland, tasks and competences of the Police and the Border Guard in preventing and combating human trafficking, and statistical recognition of these two formations on the crime of human trafficking. The article, by attempting to analyze the presented issues, is an attempt to achieve the goal set by the author.

KEYWORDS: Border Guard, Police, human trafficking

WPROWADZENIE

Wybierając temat publikacji autor zdawał sobie sprawę, że współpraca praca pionu operacyjno-rozpoznawczego oraz dochodzeniowo-śledczego prowadzona przez funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej wymaga odpowiedniego zaangażowania sił i środków celem zapobiegania i ścigania przestępców specjalizujących się w procederze handlu ludźmi. Polska jest krajem pochodzenia, krajem tranzytowym i docelowym, w którym odbywa się proceder: werbowania, transportu, dostarczania, przekazywania, przechowywania lub przyjmowania osoby, gdzie poszkodowani padają ofiarą nie tylko wykorzystania seksualnego, ale również innych form tj. wykorzystania do pracy przymusowej, zmuszania do popełniania przestępstw, żebrania, wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych.

Bezpośrednim celem artykułu jest ukazanie współpracy Policji i Straży Granicznej w zapobieganiu i przeciwdziałaniu zjawisku handlu ludźmi na terytorium RP mając na uwadze, iż jest to proceder wieloczynnościowy (zakładający wiele różnych działań przestępczych) i wielowymiarowy (odnoszący się do wielu form wyżej wymienionego przestępstwa).

Za problem badawczy przyjęto następujące pytanie: Jak się kształtuje współpraca Policji i Straży Granicznej w zapobieganiu i przeciwdziałaniu handlowi ludźmi na terytorium RP?

Jest to pytanie ogólne odnoszące się do całości publikacji, do zawartych w przedstawionych przez autora pracy odpowiedzi na pytania szczegółowe, które będą odzwierciedlać poszczególne podrozdziały publikacji:

1. Jakie formy handlu ludźmi występują na terytorium RP?
2. Jakie są zadania i kompetencje Policji i Straży Granicznej w zapobieganiu i przeciwdziałaniu handlowi ludźmi?

Hipoteza robocza jest wnioskiem wynikającym z prowadzonych przez autora obserwacji, uzasadnionych w pozycjach naukowych, ustawach i innych dokumentach normatywnych. Autor zakłada, że współpraca pomiędzy Policją a Strażą Graniczną w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania handlowi ludźmi na terytorium RP przebiega zadowalająco.

DEFINICJA PRZESTĘPSTWA HANDLU LUDŹMI W POLSKIM PRAWIE KARNYM

Handel ludźmi potocznie nazywany jest współczesną formą niewolnictwa a jego rozmiary skłaniają do podjęcia skutecznych działań zmierzających do przeciwdziałania i zapobiegania temu przestępstwu¹. Zjawisko to jest postrzegane jako jedno z najpoważniejszych wyzwań XXI wieku, które stanowi największe naruszenie praw i godności człowieka. Handel ludźmi jest przestępstwem o charakterze zorganizowanym, które stanowi zagrożenie dla życia i zdrowia jednostki oraz ma destabilizujący wpływ na funkcjonowanie społeczeństw².

¹ M. Wiśniewski, *Czy istnieje potrzeba wprowadzenia definicji handlu ludźmi do polskiego kodeksu karnego?* <http://handelludzi.eu/download/91/12401/HandelludziwPolsceMaterialyDorportupdf0612.pdf> (18.04.2018).

² L. Shelley, *Human Trafficking*, New York 2010, s. 1.

Ponadto jest to zjawisko, które ze swej natury z trudem poddaje się ujawnianiu, biorąc pod uwagę fakt, że współcześnie w handel ludźmi zaangażowane są największe, najlepiej zorganizowane i zakonspirowane grupy przestępcze. Inaczej niż w przypadku innych rodzajów przestępstw, także ofiara handlu ludźmi nie jest, z wielu powodów, zainteresowana ujawnieniem zbrodni, której stała się ofiarą. Przyczyną braku wiedzy na temat handlu ludźmi jest małe zainteresowanie państw, które wypełniają niezbędne minimum zobowiązań międzynarodowych. Między innymi w zakresie penalizacji handlu ludźmi, nie czynią priorytetu w zakresie prowadzenia stałych studiów i intensywnych badań naukowych, co skutkuje mniejszym zainteresowaniem środowiska naukowego niż jak mogłoby wynikać z rangi problemu i jego społecznych skutków. Podobnie problem ten bagatelizowany jest przez media, które widzą jedynie sensacyjno-lubieżną warstwę zjawiska, zapominając o skomplikowanych procesach przyczynowo-skutkowych³.

W kontekście prawa krajowego, handlem ludźmi określa się: werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

1. przemocy lub groźby bezprawnej,
2. uprowadzenia,
3. podstępu,
4. wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
5. nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
6. udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą, w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt. 1–6⁴.

W Polsce karanie sprawców handlu ludźmi odbywa się na podstawie art. 189a Kodeksu Karnego, który określa problematykę przestępstwa handlu ludźmi w brzmieniu: § 1 „Kto **dopuszcza się** handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata”⁵ oraz §2 „Kto **czyni przygotowania** do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”⁶.

³ *Ibidem*.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553), art. 115§22.

⁵ *Ibidem*, art. 189§1.

⁶ *Ibidem*, 189§2.

Z wyżej wymienionego artykułu wynika, iż handel ludźmi jest zagrożony karą nie niższą niż 3 lata, co oznacza, że proceder ten jest uznany za zbrodnię, a górną granicą ustawowego zagrożenia jest pozbawienie wolności do lat 15⁷.

Warte podkreślenia jest, że z uwagi na wysoki stopień szkodliwości, ustawodawca wprowadził także karalność przygotowania do popełnienia przestępstwa.

FORMY HANDLU LUDŹMI WYSTĘPUJĄCE NA TERYTORIUM POLSKI

Po transformacji ustrojowej oraz powstaniu strefy Schengen można zaobserwować negatywne zjawiska związane z migracją. Jednym z nich jest handel ludźmi: zwłaszcza przemyt kobiet oraz stręczenie ich do nierządu. Pod wpływem rozwoju międzynarodowej przestępczości zorganizowanej spowodowanej swobodą przepływu osób pomiędzy państwami, handel ludźmi jest jednym z kluczowych obszarów działania. Polska jest krajem pochodzenia, krajem tranzytowym i docelowym, gdzie poszkodowani handlu ludźmi najczęściej padają ofiarą⁸:

- wykorzystania seksualnego,
- wykorzystania do pracy przymusowej,
- zmuszania do popełniania przestępstw,
- żebrania,
- wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych.

Eksploatacja seksualna w Polsce związana jest z handlem kobiet, występuje na terytorium całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem terenów o wysokim poziomie bezrobocia. W tychże obszarach, oferta atrakcyjnej i dobrze płatnej pracy jest niemalże chętnie i bezkrytycznie przyjmowana przez kobiety, które często nie posiadają podstawowych środków do życia. Dodatkowym atutem jest brak jasno określonych wymagań co do kwalifikacji, np. znajomości języków obcych, w którym kobieta ma podjąć pracę⁹. Ponadto potencjalnymi ofiarami stają się również kobiety ze środowiska patologicznego, w których jest przyzwolenie lub wręcz aprobata dla określonych zachowań np. dla uprawiania prostytutki. To daje gwarancje werbownikom, że rodzina czy znajomi nie zgłoszą faktu sprzedaży kobiety i zmuszania jej do prostytutki¹⁰.

W wyniku prowadzonych przez Policję i Straż Graniczną działań werbowanie kobiet najczęściej odbywa się poprzez:

⁷ I. Malinowska, *Handel ludźmi do pracy niewolniczej-obraz zjawiska i prawa człowieka [w:] Przestępstwa seksualne. Ujęcie psychologiczne, prawne i kryminalistyczne*, T. Serafin (pod red.), Warszawa 2016, s. 214.

⁸ J. Bryk, M. Kobyłas, I. Malinowska, *Handel Ludźmi – wykorzystanie narzędzi analitycznych w procesie wykrywania sprawców*, Szczytno 2014, s. 20.

⁹ B. Hołyst, *Wiktymologia*, Warszawa 2006, s. 899.

¹⁰ K. Sawicki, *Handel ludźmi*, Piła 2011, s. 17.

- ogłoszenia prasowe, oferujące pracę za granicą w charakterze pomocy kuchennej, barmanki, hostessy, striptizerki, pomocy dla dzieci¹¹,
- anonse matrymonialne, rzekomo z zagranicznych biur, zawierające niezwykle atrakcyjne warunki¹²,
- bezpośrednie rozmowy werbowania z kandydatami na wyjazd, prowadzone wśród znajomych, w miejscu zamieszkania czy też na dyskotekach¹³.

Biorąc pod uwagę miejsce tranzytu oraz miejsce pracy przejściowej, kobiety pochodzenia polskiego są często wywożone do krajów Europy Zachodniej, ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec, Holandii, Austrii czy Hiszpanii. Natomiast te, które przyjeżdżają na terytorium Polski, pochodzą głównie z terytorium Ukrainy, Bułgarii i Rumunii. Proceder ten odbywa się legalnie - na podstawie autentycznych dokumentów paszportowych, dowodów osobistych, bądź nielegalnie - na podstawie przerobionych, podrobionych, przerobionych lub „sfalszowanych intelektualnie” dokumentów. Ofiary wywożone są też bez dokumentów – ukryte w samochodzie, bądź też transportowane przez tzw. zieloną granicę. Jeśli kobieta wyjechała na podstawie legalnych dokumentów, kurierzy odbierają je pod pozorem załatwienia formalności związanych z pobytem i zatrudnieniem w danym kraju. W rzeczywistości dokumenty przekazywane są odbiorcy kobiety, który zazwyczaj jest właścicielem nocnego lokalu lub campingu, gdzie działa zakamuflowany dom publiczny. Po przywiezieniu na miejsce, kobiecie wyjawia się cel przyjazdu i rodzaj wykonywanej pracy. Dla przełamania ewentualnego oporu często grozi się jej, bije, gwałci, podaje narkotyki. Sporządza się też kompromitujące materiały, które mogą służyć do szantażu, np. zdjęcia lub filmy z drastycznymi scenami pornograficznymi, w których uczestniczy przywieziona kobieta wraz z personelem lokalu. Ponadto warto zauważyć, iż w latach 90. W ramach konkurencyjnej walki, dochodziło do częstego dewastowania agencji towarzyskich, pobic prostytutek, a nawet zabójstw konkurentów. Obecnie sytuacja na rynku seks-biznesu ustabilizowała się, czego skutkiem jest to, iż konkurujący ze sobą sutenerzy zaczęli dzielić strefy wpływów i zyski¹⁴.

Praca przymusowa nie jest zdefiniowana w prawie krajowym, jednakże Polska jest członkiem Międzynarodowej Organizacji Pracy, gdzie w świetle Konwencji nr 29 zdefiniowano ją jako *wszelka praca lub usługi wymagane od jakiejś osoby pod groźbą jakiegokolwiek kary i do których dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie*¹⁵. W myśl wymienionej definicji wyrażenie *wszelka praca lub usługi* oznacza każdy rodzaj pracy, zatrudnienia czy zawodu, a nawet stosunek i legalność zatrudnienia. Oznacza to np. zmuszanie do pracy cudzoziemca, którego status pobytowy nie jest uregulowany. Podobnie traktowane jest zmuszanie do prostytucji, w kraju, w którym świadczenie usług seksualnych jest zakazane. Sformułowanie *jakaś osoba (jakiejś*

¹¹ B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, Szczytno 2008, s. 88.

¹² *Ibidem*.

¹³ Z. Lasocik, *Handel ludźmi zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006, s.238.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Combating Forced Labour: a Handbook of Employers and Business*, Genewa 2008.

osoby) odnosi się tak do osoby dorosłej, jaki i do dziecka. Nieistotne jest również, czy osoba jest obywatelem w tym kraju, czy też jest osobą, która przebywa nielegalnie. Wreszcie użycie słowa *groźba jakiegokolwiek kary* - nie tylko odnosi się do sankcji karnych, ale do wszelakich form przymusu, w tym przede wszystkim form użycia przemocy, zatrzymania dokumentów potwierdzających tożsamość, pozbawienia wolności, czy też niepłacenia wynagrodzenia, w zamian za wykonywaną pracę. Ofiarami pracy przymusowej stają się zarówno kobiety, mężczyźni, jak i osoby młode i w średnim wieku. Można zauważyć, iż w przeciwieństwie do ofiar handlu ludźmi wykorzystywanych w celach seksualnych nie są to jedynie młode i atrakcyjne kobiety. Oznacza to, że potencjalną ofiarą pracy przymusowej może stać się każda osoba bez względu na płeć, wiek czy wykształcenie. Proceder ten odbywa się już na etapie werbunku ofiary, kiedy to osoba wprowadzana jest w błąd co do warunków zatrudnienia i zakwaterowania. Podczas wykonywania pracy nie otrzymują wynagrodzenia lub otrzymują je niższe niż obiecanie. Często osoby te są przetrzymywane w miejscu zamieszkania, zakwaterowania, gdzie standard jest niski. Ponadto mają ograniczoną swobodę poruszania się, a rozmowy są kontrolowane. Zabierane są telefony komórkowe i dokumenty tożsamości, a pokrzywdzeni zmuszani są do pokrywania kosztów zakwaterowania, wyżywienia, transportu powodujących narastającą spiralę długu. W sprawach dotyczących pracy przymusowej istnieje problem szerokiej interpretacji zachowań sprawczych od naruszenia praw pracowniczych, poprzez wyzysk do pracy lub usług o charakterze przymusowym, po znamiona niewolnictwa¹⁶. Ofiarami pracy przymusowej w Polsce stają się głównie cudzoziemcy z Ukrainy, Wietnamu, Chin, Bangladeszu oraz Tajlandii¹⁷. Natomiast obywatele Polscy są jej ofiarami przede wszystkim we Włoszech, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i w Niemczech. Pojedyncze przypadki zmuszania do pracy zostały również odnotowane w Szwecji i Holandii¹⁸. Sektorem polskiej gospodarki podatkowej na pracę przymusową jest¹⁹:

- rolnictwo,
- włókiennictwo,
- budownictwo,
- przetwórstwo rolno-spożywcze,
- pomoc domowa,
- handel,
- przemysł stoczniowy,
- tzw. szara strefa czyli nielegalnie działające fabryki, warsztaty czy zakłady przemysłowe.

¹⁶ Ł. Wieczorek, *Praca przymusowa – przyczyny, rodzaje, nowe zjawiska* [w:] *Kryminologiczne i społeczno-kulturowe aspekty migracji i handlu ludźmi. Wybrane problemy*, S. Buchowska (pod red.), Warszawa 2016, s. 78.

¹⁷ M. Szczepanik, *Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup* [w:] *Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych*, M. Łysień (pod red.), Warszawa 2015, s. 21-29.

¹⁸ B. Hołyst, *Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce. Człowiek w obliczu prawa*, Kraków 2008, s. 260.

¹⁹ Ł. Wieczorek, *op. cit.*, s. 73.

Należy zwrócić uwagę, iż występuje tendencja wzrostowa jeśli chodzi o ofiary handlu ludźmi, które są przeznaczone do przymusowej pracy.

Zmuszanie do drobnych przestępstw polega na zmuszaniu ofiar do dokonywania drobnych kradzieży w sklepach, czy kradzieży kieszonkowych. Stanowi to także element nacisku na ofiarę – świadomość, że działają wbrew prawu, jest stale podnoszona przez ich prześladowców, co przekłada się na niechęć i obawę ofiar przed skorzystaniem z pomocy organów ścigania²⁰.

Zmuszanie do żebrania w Polsce pozostaje widoczne w statystykach niemal wyłącznie w kontekście wykorzystywania cudzoziemców ze szczególnym uwzględnieniem obywateli Bułgarii i Rumuni. Ujawniono także przypadki wykorzystywania Polaków za granicą do żebrania m.in. w Finlandii. Potencjalne ofiary są rekrutowane w swoich miejscowościach w krajach pochodzenia. „Rekruterzy” wyszukują osoby z widocznym kalectwem fizycznym, niewykształcone i w trudnej sytuacji życiowej. Sprawcy zapewniają transport i zakwaterowanie oraz pomoc w uzyskaniu dokumentów, lecz później naliczają ofiarom za wcześniejsze „usługi” dług, który stale się powiększa o tzw. bieżące koszty²¹.

Wykorzystywanie do wyludzania kredytów i świadczeń socjalnych jest stosunkowo nową metodą i najdynamiczniej rozwijają się w działaniach zorganizowanych grup przestępczych, zajmujących się handlem ludźmi. Proceder ten został zidentyfikowany przez organy ścigania w ostatnich czterech latach. Działalność w tym zakresie zdominowana została przez polskie grupy przestępcze, wykorzystujące z jednej strony luki w systemach finansowych i opieki społecznej państw, takich jak Wielka Brytania czy Niemcy, z drugiej zaś trudną sytuację materialną osób pokrzywdzonych. Ponadto zdarza się, że sprawcy decydują się na transport całych rodzin, często wielodzietnych, ponieważ umożliwia to wyludzanie dodatkowych świadczeń²².

ZADANIA I KOMPETENCJE POLICJI I STRAŻY GRANICZNEJ W ZAPOBIEGANIU I PRZECIWDZIAŁANIU HANDLOWI LUDŹMI

Zadania Policji dotyczące zapobiegania i ścigania handlu ludźmi nie ograniczają się jedynie do wykrywania i ścigania takich przestępstw, lecz w kompetencji Policji należy inicjowanie i prowadzenie działań mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie handlowi ludźmi.

W związku z powyższym, w Komendzie Głównej Policji decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 22 stycznia 2014 r. powołany został **Wydział do Walki z Handlem Ludźmi Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji**²³. Do zadań Wydziału należy przede wszystkim zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi, pedofilią i pornografią

²⁰ *Handel Ludźmi w Polsce - Raport 2016r.*, Warszawa 2016, s. 21.

²¹ *Ibidem*, s. 21.

²² *Ibidem*, s. 22.

²³ M. Wiśniewski, *System instytucjonalnego podejścia do problemu handlu ludźmi* [w:] *Dyskusja o integracji. Wybór tekstów Polskiego Forum Integracyjnego*, J. Frelak (red.), Warszawa 2010, s. 108-110.

dziecięcą (tzw. handel dziećmi). W zakresie swych zadań Wydział do Walki z Handlem Ludźmi współpracuje z organami sprawiedliwości, administracji publicznej i kontroli państwowej, organizacjami pozarządowymi, społecznymi i instytucjami użyteczności publicznej. Ponadto, Wydział realizuje działania o charakterze międzynarodowym poprzez współpracę operacyjno-rozpoznawczą i dochodzeniową-śledczą z organami ścigania innych państw. Wydział do Walki z Handlem Ludźmi nadzoruje i koordynuje prace Zespołów do Walki z Handlem Ludźmi powołanych na podstawie Zarządzenia KGP²⁴ w Wydziałach Kryminalnych w Komendach Wojewódzkich Policji oraz koordynatorów w Wydziałach Prewencyjnych. Policyjne Wojewódzkie Zespoły do walki z Handlem Ludźmi mają za zadanie stosowanie rozwiązań przyjętych w Algorytmie postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi, prowadzenie rozpoznania, monitorowanie potencjalnych miejsc przestępstw handlu ludźmi oraz uczestniczenie w międzynarodowych operacjach i szkoleniach związanych ze zwalczaniem procederu.

Policja podejmuje szereg działań, które zmierzają do ograniczenia zjawiska handlu kobietami. Podczas realizacji zadań dominują działania operacyjno-wykrywcze oraz działania zapobiegawczo-wykrywcze, m. in. we współpracy ze Strażą Graniczną.

Ponadto w ramach współpracy międzynarodowej za pośrednictwem **Biura Międzynarodowej Współpracy Policji KGP** i przez działających w Polsce oficerów łącznikowych policji następuje szybka wymiana informacji oraz dokonywanie bieżących ustaleń, co w konsekwencji skutkuje szybkim podjęciem działań.

Co więcej, na arenie międzynarodowej polska Policja uczestniczy od 1999 roku zgodnie z rezolucją **Zgromadzenia Ogólnego Interpolu Grupie roboczej ds. handlu ludźmi**²⁵. W jej skład wchodzi zarówno przedstawiciele Policji (z 45 państw), jak również prokuratorzy i sędziowie. Zadaniem wyżej wymienionej grupy jest tworzenie nowych uregulowań prawnych dotyczących handlu ludźmi, jak też opracowywanie nowych metod zwalczania tego przestępstwa w różnych częściach świata oraz ułatwienie nawiązywania kontaktów pomiędzy państwami w konkretnych śledztwach. Dodatkowo również udzielana jest pomoc w analizowaniu związków między śledztwami prowadzonymi w poszczególnych krajach.

Przeciwdziałanie nielegalnej migracji i handlu ludźmi prowadzone jest przez Policję także w ramach współpracy z **Europolem**, gdzie w Europejskim Biurze Policji opracowano dla państw członkowskich strategię zwalczania handlu ludźmi. W operacjach dotyczących zwalczania nielegalnej migracji ze strony polskiej bierze udział Straż Graniczna, natomiast operacje dotyczące handlu ludźmi prowadzone są przez Policję.

Policjanci KGP biorą udział w **Grupie Zadaniowej ds. Przestępczości Zorganizowanej, działającej w rejonie państw Morza Bałtyckiego „Baltcom”** oraz w **Radzie Państw Morza**

²⁴ Zarządzenie Nr 14 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie niektórych zadań wykonywanych przez Policję w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów zabronionych z nim związanych.

²⁵ Rezolucja AGN/69/RES/3.

Bałtyckiego²⁶. W ramach tej współpracy została utworzona Grupa Ekspertów ds. zwalczania handlu ludźmi zajmująca się koordynacją operacji służb państw regionu Morza Bałtyckiego. W jej pracach bierze udział przedstawiciel Biura Taktyki Zwalczania Przystępczości KGP.

Straż Graniczna pełni szczególną rolę w zakresie walki z handlem ludźmi w odniesieniu do cudzoziemców. To funkcjonariusze Straży Granicznej bardzo często mają pierwszy kontakt z ofiarami tego przestępstwa, co za tym idzie, często dokonują identyfikacji ofiar poprzez kontrole legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców. Formacja ta uczestniczy w wykonywaniu krajowych planów działań przeciwko handlowi ludźmi. W 2008 r. powołany został w Komendzie Głównej Straży Granicznej **Zespół ds. stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej** w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi. Jednostka ta ma za zadanie koordynować realizację przedsięwzięć wynikających z realizacji Krajowego Planu, koordynować działania SG w zakresie zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi z uwzględnieniem potrzeb szkoleniowych, przeprowadzać monitoring i analizy przypadków ujawniania ofiar oraz współpracować z innymi organami właściwymi w zakresie zwalczania tego przestępstwa.

Ponadto, od 2009 r. w strukturach Zarządu Operacyjno-Śledczego KGSG działa **Sekcja ds. Nielegalnej Migracji i Handlu Ludźmi**, która odpowiada m.in.: za koordynację i nadzór nad działaniami podejmowanymi przez Straż Graniczną w zakresie zwalczania handlu ludźmi. W każdym z oddziałów Straży Granicznej w wydziale operacyjno-śledczym powołano **nieetatowego koordynatora do spraw zwalczania handlu ludźmi**, odpowiedzialnego za koordynację i współpracę pomiędzy właściwymi komórkami organizacyjnymi Straży Granicznej, Policji oraz innymi instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie tego procederu.

Głównym źródłem informacji dotyczącej przestępstwa handlu ludźmi w Polsce jest prowadzona statystyka przez Policję i Straż Graniczną. Ważne jest, aby analizy tych danych dokonywać ze świadomością, że każda sprawa, każdy sprawca i każda ofiara wiążą się z określonymi zdarzeniami, które niekoniecznie łączą jedną ofiarę i jednego sprawcę. W jednej sprawie może wystąpić kilku sprawców i kilkaset ofiar.

STATYSTYKA POLICYJNA DOTYCZĄCA HANDLU LUDŹMI

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2015	30	30	101	101	16
2014	28	34	76	72	10
2013	27	28	186	185	23
2012	26	31	61	60	59
2011	12	19	427	424	424
2010	16	18	39	39	39
2009	25	32	52	50	50

²⁶ Z. Lasocik, *op. cit.*, s. 244.

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2008	24	26	63	61	61
2007	21	20	23	24	22
2006	19	20	21	18	17
2005	15	26	22	19	19
2004	14	13	50	48	48

Tabela 1. Handel Ludźmi - artykuł 189a par. 1-2 Kodeksu Karnego, a w latach 2004 – 2009 artykuły 253 par. 1 oraz 204 par. 4

Źródło: *Handel ludźmi i przestępstwa okolo prostytutkine*, [http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzmi-i-przest/50848,Handel-ludzmi-i-przestepstwa-okolo prostitutkyjne.html](http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzmi-i-przest/50848,Handel-ludzmi-i-przestepstwa-okolo prostytutkine.html) (25.04.2018).

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2015	24	24	22	22	9
2014	30	36	31	28	14
2013	30	35	18	15	5
2012	28	30	26	24	23
2011	16	21	19	19	19
2010	23	36	28	25	25
2009	22	23	33	32	32
2008	19	23	35	34	34
2007	28	32	55	51	43
2006	33	33	42	42	41
2005	34	38	35	32	32
2004	40	37	46	43	43

Tabela 2. Zmuszanie do prostytucji - artykuł 203 Kodeksu Karnego

Źródło: *Ibidem*.

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2015	107	122	341	331	53
2014	127	183	264	260	161
2013	153	159	452	444	155
2012	86	134	378	374	364
2011	85	142	327	319	315
2010	103	153	486	483	480
2009	83	131	395	391	388
2008	95	145	235	233	231
2007	75	128	315	311	309
2006	113	144	234	229	224
2005	119	208	481	471	452

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2004	114	168	419	410	409

Tabela 3. Stręczycielstwo, sutenerstwo, kuplerstwo, w tym również w stosunku do osób małoletnich - art. 204 par. 1-3 kodeksu karnego

Źródło: *Ibidem*.

	Postępowania wszczęte	Postępowania zakończone	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	Wnioski o objęcie aktem oskarżenia
2015	2	5	6	6	2
2014	5	9	10	11 (1 z lat ubiegłych)	6
2013	11	8	7	6	1
2012	6	11	20	19	14
2011	9	15	25	24	22
2010	9	16	28	29 (1 z roku ubiegłego)	28
2009	13	18	20	19	19
2008	10	17	21	21	20
2007	10	16	44	43	43
2006	14	20	29	27	23
2005	19	28	59	59	57
2004	13	18	43	42	42

Tabela 4. Stręczycielstwo, sutenerstwo, kuplerstwo, w tym również w stosunku do osób małoletnich - art. 204 par. 1-3 kodeksu karnego - w tym stręczycielstwo, sutenerstwo, kuplerstwo, wobec osób małoletnich - art. 204 par. 3 kodeksu karnego k.k.

Źródło: *Ibidem*.

Analizując dane z tabeli dotyczące handlu ludźmi widzimy, że w latach 2004-2015 liczba postępowań wszczętych oraz zakończonych z roku na rok minimalnie wzrasta. Jednakże liczba przestępstw stwierdzonych oraz wykrytych przez Policję na przełomie lat 2004-2010 stopniowo zwiększa się. Od 2011-2015 widoczny jest dynamiczny przeskok. Wnioski o objęcie aktem oskarżenia w latach 2004-2011 pokrywają się z liczbą przestępstw wykrytych. Od lat 2012 - 2015 zmniejsza się liczba wniosków objętych aktem oskarżenia, a zwiększa się liczba przestępstw stwierdzonych i wykrytych związanych z handlem ludźmi. Podsumowując z roku na rok minimalnie rośnie liczba postępowań wszczętych i zakończonych, jednocześnie diametralnie wzrasta liczba przestępstw wykrytych i stwierdzonych.

Na podstawie danych z tabeli odnoszącej się do zmuszania do prostytucji widoczny jest spadek postępowań oraz przestępstw w latach 2004-2015. Jednakże liczba wniosków o objęcie aktem oskarżenia spada od 2013 roku. Reasumując można powiedzieć, że świadomość podstawy prawnej dotyczącej zmuszania do prostytucji pozwala na zmniejszenie postępowań wszczętych oraz przestępstw stwierdzonych.

Analizując dane z tabeli dotyczące art. 204 par.1-3 całościowo z uwzględnieniem stosunku do osób małoletnich, widoczna jest wysoka statystyka postępowań wszczętych i zakończonych. Także przestępstwa wykryte i stwierdzone, z roku na rok nie zmniejszają się. Liczba wniosków o objęcie aktem oskarżenia w latach 2004-2012 utrzymuje się na wysokim poziomie, a od lat 2013-2015 spada o połowę. Wyodrębniając tylko osoby małoletnie, zauważalny jest spadek postępowań i przestępstw, a także niewielka liczba osób małoletnich, które były nakłaniane do stręczycielstwa i sutenerstwa. Ponadto warto dodać, iż wiele przypadków stręczycielstwa i sutenerstwa jest ujawnianych przez Policję, co pokazuje że zjawisko to występuje nieustannie na wysokim poziomie.

STATYSTYKA STRAŻY GRANICZNEJ DOTYCZĄCA HANDLU LUDŹMI

W 2016 roku wszczęto 15 (w roku 2015: 7) dochodzeń, śledztw oraz czynności w trybie art. 308 k.p.k. w związku z handlem ludźmi. Powyższe postępowania i czynności wszczęte zostały wobec 7 (9) podejrzanych, w tym: 4 obywateli Polski i 3 obywateli Bułgarii. Zakończonych zostało 10 (9) dochodzeń, śledztw oraz czynności w trybie art. 308 k.p.k., w tym m.in. skierowaniem 1 (2) wniosku do prokuratora o sporządzenie aktu oskarżenia. W 2016 roku Straż Graniczna ujawniła 104 potencjalne ofiary handlu ludźmi, z czego najwięcej z Ukrainy – 99 osób²⁷.

Na podstawie ukazanej statystyki prowadzonej przez Straż Graniczną wynika, iż formacja ta skupia się głównie na ujawnianiu przestępstw, gdzie na terytorium RP ofiarami handlu ludźmi padają również cudzoziemcy.

Aktem prawnym regulującym współpracę pomiędzy Strażą Graniczną a Policją jest Porozumienie nr 8 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Komendanta Głównego Policji z dnia 17 czerwca 2004 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Policji²⁸.

Wspólne działania mają na celu nie tylko zapobieganie i przeciwdziałanie handlowi ludźmi, lecz również zwalczanie przestępczości granicznej i kryminalnej w strefie nadgranicznej i na terytorium RP, a w szczególności nielegalnej migracji i przemytu towarów, bez wymaganych znaków skarbowych akcyzy. Ponadto w zakresie bezpośredniej ochrony granicy państwowej współpraca obejmuje działania prewencyjne, które polegają na wspólnym patrolowaniu dróg prowadzących do granicy państwa, a także udziale funkcjonariuszy Policji w działaniach granicznych zmierzających do zatrzymania sprawców przekroczeń granicy, wbrew przepisom oraz zapewnieniu porządku publicznego w bezpośrednim obszarze przejść granicznych.

PODSUMOWANIE

Handel ludźmi to poważne przestępstwo rażąco naruszające podstawowe prawa człowieka. Jego istotą jest wykorzystanie człowieka nawet za jego zgodą, przy użyciu konkretnych metod i środków. Jest to proceder wieloczynnościowy (zakładający wiele różnych

²⁷ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, Warszawa 2016, s.109.

²⁸ *Ibidem*.

działań przestępczych), a zatem nie należy go rozpatrywać jedynie pod kątem zaistnienia samej transakcji kupna – sprzedaży człowieka, ale znacznie szerzej, z uwzględnieniem innych zachowań sprawczych, polegających na zawarciu stosownej umowy lub do niej prowadzących, np. werbowanie (rekrutacja), przekazywanie, przetrzymywanie, transport. Ukazana powyższa statystyka wskazuje, iż z każdym rokiem wykrywalność zjawiska handlu ludźmi jest coraz wyższa czego efektem jest podejmowanie skutecznych działań wyżej wymienionych organów.

Zatem, zapobieganie i ściganie tego zjawiska wymaga nie tylko zaangażowania odpowiednich sił i środków ze strony Policji i Straży Granicznej, ale przede wszystkim profesjonalnego podejścia, które odbiega od „rutynowego działania” grup, zespołów i poszczególnych funkcjonariuszy.

BIBLIOGRAFIA

- Bryk Janusz, Kobylas Marcin, Malinowska Irena. 2014. Handel Ludźmi – wykorzystanie narzędzi analitycznych w procesie wykrywania sprawców. Szczytno: WSPOL.
- Combating Forced Labour: a Handbook of Employers and Business. 2008. Genewa.
- Handel ludźmi i przestępstwa okołoprostytucyjne, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzmi-i-przest/50848,Handel-ludzmi-i-przestepstwa-okoloprostytucyjne.html>.
- Handel Ludźmi w Polsce - Raport 2016r. 2016. Warszawa: strona oficjalna MSWiA 130 - 152.
- Hołyst Brunon, Bryk Janusz, Malinowska Irena. 2008. Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi, Szczytno: WSPOL.
- Hołyst Brunon. 2006. Wiktyologia, Warszawa: Lexis Nexis.
- Hołyst Brunon. 2008. Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce. Człowiek w obliczu prawa, Kraków: Impuls.
- <http://handelludzmi.eu/download/91/12401/HandelludzmiwPolsceMaterialydoraportupdf0612.pdf> MSWiA.
- Lasocik Zbigniew. 2006. Handel ludźmi zapobieganie i ściganie, Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Malinowska Irena, Handel ludźmi do pracy niewolniczej-obraz zjawiska i prawa człowieka. 2016.W Przestępstwa seksualne. Ujęcie psychologiczne, prawne i kryminalistyczne. 214- 225. Wydawnictwo: Difin.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku, 2016. Warszawa: strona oficjalna MSWiA.
- Rezolucja AGN/69/RES/3.strona oficjalna Interpol.
- Sawicki Krzysztof. 2011. Handel ludźmi. Piła: Szkoła Policji w Pile.
- Shelley Louise. 2010. Human Trafficking. New York: Cambridge.
- Szczepanik Marta, Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup W Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych. 21-29. Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553).

- Wieczorek Łukasz. Praca przymusowa – przyczyny, rodzaje, nowe zjawiska
W Kryminologiczne i społeczno – kulturowe aspekty migracji i handlu ludźmi.
Wybrane problemy. 67-81. COSSG Koszalin.
- Wiśniewski Marcin. 2018. Czy istnieje potrzeba wprowadzenia definicji handlu ludźmi do
polskiego kodeksu karnego?, INP PAN, Warszawa.
- Wiśniewski Marcin. System instytucjonalnego podejścia do problemu handlu ludźmi
W Dyskusja o integracji. Wybór tekstów Polskiego Forum Integracyjnego. 108-110.
Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2010.
- Zarządzenie Nr 14 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie
niektórych zadań wykonywanych przez Policję w zakresie rozpoznawania,
zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi oraz innych czynów
zabronionych z nim związanych. Strona oficjalna SG.